

Hoe de 'Grote Vierkamp' in 1892 aan het Scheveninger strand geboren werd

METERS OF MIJLEN?

Marnix Koolhaas

Van juni tot oktober 1892, tijdens het badseizoen, werd in Scheveningen de 'Internationale Sport-, Visscherij-, en Paardententoonstelling' gehouden. Voor de ontwikkeling van de sport in Nederland zou dit evenement van grote betekenis blijken te zijn. Omdat de tentoonstelling ook veel internationale belangstelling trok, besloot het bestuur van de in 1882 opgerichte Nederlandsche Schaatsenrijders Bond de gelegenheid te baat te nemen om van 22 tot en met 24 juli een 'Internationaal Schaatsenrijders Congres' bijeen te roepen, met als doel de oprichting van een internationale schaatsbond. Dat laatste ging niet zonder slag of stoot: Nederlanders en Britten kwamen lijnrecht tegenover elkaar te staan.

Het Internationaal Schaatsenrijders Congres vond rechtstreeks aan het Scheveningse strand plaats in het Kurhaus, dat vrijwel gloednieuw was, in 1887 heropend na een felle brand. Dit congres zou leiden tot de oprichting van de Internationale Eislauf-Vereinigung (later hernoemd tot International Skating Union). Het initiatief kwam voort uit de chaos die destijds in de schaatswereld leefde. Rijders die zichzelf tot kampioen uitriepen, en records waar vaak aan getwijfeld werd, omdat ze werden geclaimd op allerhande afstanden in meters of mijlen. Dat de Nederlandse schaatsbond dit initiatief nam lag voor de hand. Al vanaf 1889 hadden eerst de Amsterdam-

sche Sport Club en daarna de Amsterdamsche IJclub het initiatief genomen tot een officieus wereldkampioenschap. Dit toernooi werd alom erkend als het enige serieus te nemen wereldkampioenschap voor amateurs.

In de internationale ontwikkeling van de sport waren de schaatsers voorlopers. Van alle huidige Olympische takken van sport is alleen de internationale roeibond (FISA) ouder: die werd een maand eerder, op 25 juni 1892, in Turijn opgericht.

Sport is een Britse uitvinding, en de mijl is daarbij de vanzelfsprekende maat der afstanden.

Britse concessies

'Ja, wat willen we nou, meters of mijlen?'

Zoiets zal hij in het Duits of Engels gezegd hebben, en onduidelijk is of hij er een klap op de tafel bij heeft gegeven, maar voorzitter Jonkheer A.E. Bar-naart wil op één of andere manier de patstelling doorbreken. Want die is er. Lijnrecht staan ze tegenover elkaar. De Britten willen afstanden in mijlen, de rest wil meters.

Op het Schaatsenrijderscongres wordt vergaderd over voorstellen van de regelingscommissie, die de officiële oprichting van een bond heeft voorbereid.

Scheveningen, 23 juli 1892. Voorste rij: Ladislaus Stuller (Budapester Eislauf-Verein), dr. O. Bohn (Deutscher und Österreichischer Eislauf-Verband), Jonkheer A. E. Barnaart, president van het congres (Nederlandsche Schaatsenrijdersbond), Kapitein Victor Balck (Stockholmer und Gothenburger Eislauf-Verein) en dr. G. Cunningham (National Skating Association). Tweede rij: E. L. Graaf van Limburg Stirum (Nederlandsche Schaatsenrijdersbond), Willem Mulier, secretaris van het congres, en W. M. van Son tot Gellicum (Amsterdamsche IJclub). Derde rij: mr. M. Mzn. van Heloma (Nederlandsche Schaatsenrijdersbond), Ch. Goodman Tebbutt (National Skating Association), G. Beverley Cooper (National Skating Association) en Mr. B. van Eeten (Nederlandsche Schaatsenrijdersbond). Bovenste rij: Tibor Földvary (Budapester Eislauf-Verein), Newton Digby en Ch. Crute (National Skating Association), en H. Kolff (Nederlandsche Schaatsenrijdersbond). Bron: Balbian Verster, Jan de. *De Amsterdamsche IJclub 1864-1914. Gedenkschrift bij het 50-jarig bestaan.* [s.l.: s.n.], [1915].

Zeer nadrukkelijk aanwezig is de maar liefst vijf man sterke delegatie uit Groot Brittannië, onder aanvoering van dr. George Cunningham, de president van de National Skating Association (NSA), de Britse schaatsbond die in 1879 als eerste nationale bond ter wereld is opgericht en het derhalve niet nodig heeft gevonden de landsnaam in de bondsnaam te voeren.

Naast Cunningham zit Charles Goodman Tebbutt, ook niet de eerste de beste op schaatsgebied. In eigen land én Nederland heeft Tebbutt *bandy* geïntroduceerd en vlak voor het Scheveninger Congres is het boek *Skating* – geschreven samen met John Moyer Heathcote – verschenen in de prestigieuze

Badminton Library-reeks. Hij is bovendien een goede vriend van de secretaris van het Congres, de ook toen al alom bekende Pim Mulier, met wie hij in Nederland menige schaatstocht heeft gemaakt. Dus ook Tebbutt geldt als gezaghebbend, maar nu er gedebatteerd wordt of er internationaal moet worden gereden op mijlen of meters is en blijft hij een zoon van John Bull¹. Sport is immers een Britse uitvinding, en de mijl is daarbij in Engeland de vanzelfsprekende maat der afstanden. Het is duidelijk: met Waterloo hebben ook Napoleons meters het onderspit gedolven.

¹ John Bull is een denkbeeldige figuur die symbool staat voor het Verenigd Koninkrijk, in het bijzonder voor Engeland. De Amerikaanse tegenhanger van John Bull is Uncle Sam.

Jaap Eden werd in 1893 in Amsterdam de eerste wereldkampioen van de nieuwe internationale bond. Hij won de 500, 1500 en 5000 meter. Op de 10.000 meter kwam hij ten val en gaf op. De drie afstandoverwinningen waren destijds voldoende voor de titel. Eden won het WK allround ook nog in 1895 en 1896. Bron: privécollectie Jaap Eden jr.

Bovendien, zo oppert Cunningham, hebben de Britten niet al heel wat water bij de wijn gedaan door mee te gaan met het voorstel van de Nederlanders, Duitsers, Oostenrijkers en Hongaren om het wereldkampioenschap over vier afstanden te bepalen? En zijn ze er al niet mee akkoord gegaan dat de rijders, anders dan in Engeland gebruikelijk, bij voorkeur – inderdaad, op Brits verzoek geen verplichting – in afzonderlijke banen zullen rijden, en elke ronde van baan zullen wisselen?

Napoleons meter en kilo

Al in 1889 en 1890 had de Amsterdamsche Sport Club het initiatief genomen om een wereldkampioenschap over meerdere afstanden te houden, in 1891 overgenomen door de Amsterdamsche IJs Club. In deze laatste versie (in 1892 was er een kwakkel-winter) bestond het kampioenschap uit vier afstanden, allemaal in mijlen: halve en hele mijl, twee en vijf mijl.

Men was het er snel over eens dat een wereldkampioenschap inderdaad vier afstanden zou omvatten, twee kortere en twee langere. Een wereldkampioen zou alleen uitgeroepen worden als hij tenminste drie van de vier afstanden had gewonnen. Tevens werd er besloten dat de twee korte afstanden twee keer

gereden zouden worden. De snelste vier uit de eerste omloop zouden in twee finaleritten bepalen wie de uiteindelijke winnaar van de afstand zou zijn.

De Britten wilden het Amsterdamse model met mijlen overnemen, maar daar bleken de overige afgevaardigden, allen van het 'continent', heel anders over te denken. Zij vertegenwoordigden landen waar ze Napoleon immers wél dankbaar waren dat hij met zijn meter en kilo een einde aan de chaos aan lokale maten had gemaakt. Ook de internationale sport, zo vonden alle niet-Britse aanwezigen, diende de meter als standaard in te voeren.

De Grote Vierkamp

Ten einde raad komt Mulier met een compromis. Kunnen de aanwezigen instemmen met een vierkamp die bestaat uit een 500 meter, een mijl, en een vijf en tien kilometer? Tenslotte komt de mijl (1609 meter) redelijk overeen met de door de Duitsers binnen de metrische opzet voorgestelde 1500 meter, dus veel maakt het niet uit. Bovendien is de mijl altijd de belangrijkste afstand geweest, en zullen de prestaties dus vergeleken kunnen worden met die uit het verleden. Mulier krijgt steun van de Zweedse afgevaardigde Victor Balck, die voorstelt om de mijl als 'een wedstrijd over 1609 meter' te vermommen.

Maar dan vraagt de Duitse afgevaardigde dr. Bohn het woord. Hij is faliekant tegen een 'gemengd systeem', het worden 'ronde meters' óf 'ronde mijlen'. Een slim voorstel, omdat hij weet dat alleen de Britten mijlen willen. Voorzitter Barnaart rest niets anders dan het in stemming te brengen. Wordt het 'Meesterschap der Wereld' voortaan verreden over 500, 1500, 5000 en 10.000 meter, of wordt er gekozen voor een kwart mijl, een mijl, twee mijl en vijf mijl?

De uitslag laat zich raden: met alleen de stem van de Britten tegen wordt op de avond van 23 juli 1892 in het Scheveninger Kurhaus bepaald dat het wereldkampioenschap schaatsen voortaan verreden zal worden over de vier afstanden die we nu kennen als de Grote Vierkamp.

Morrend leggen de Britten zich er bij neer, maar verklaren wel dat ze hun eigen nationale kampioenschap, immers het oudste ter wereld, gewoon over anderhalve mijl zullen blijven houden, mét een knock-outsysteem en zónder de aanbeveling dat de rijders in afzonderlijke banen dienen te rijden.

Het amateurvraagstuk

Op het congres werden twee beslissingen genomen die op zichzelf als records in de sportwereld kunnen gelden. Immers, nog altijd is de Grote Vierkamp het

format waarin het voor velen enige echte wereldkampioenschap hardrijden op de schaats verreden wordt. En ook de Britten hebben woord gehouden. Nog altijd wordt het Brits schaatskampioenschap – ijs en weder dienende voor het laatst in 1987! – verreden over anderhalve mijl met een knock-outsysteem. De enige concessie die de Britten in de loop der jaren hebben toegelaten is de invoering van een standaard ovale ijsbaan van – nee, geen 400 meter, maar eentje van 404,5 meter: juist, ja, precies een halve mijl! De aloude Britse traditie dat een kampioenschap ook op een bevroren rivier gereden kon worden met na elke halve mijl een keerpunt (een ton met een wapperende Union Jack erop!) verdween daarmee voorgoed.

Nu de reglementskwesties geregeld zijn, inclusief de beslissing over meters of mijlen, gaat het congres verder. Er resteren voor de tweede en derde dag van het oprichtingscongres van de internationale schaatsbond toch nog wat interessante thema's. Wat bijvoorbeeld te denken van het 'amateurvraagstuk'? Achter het idee om officiële nationale en internationale sportbonden op te richten schuilt immers ook een strijd tegen het professionalisme in de sport. Een belangrijke drijfveer bij de oprichting van de Nederlandsche Schaatsenrijders Bond in 1882, waren de 'uitwassen' van het destijds zeer populaire kortebaanschaatsen. Die wedstrijden over een rechte baan van zo'n 150 meter waren volgens de heren die de sport op moderne leest wilden schoeien een doorn in het oog. Er werd immers om flinke geldprijzen gereden, en de 'wedstrijden', van oudsher georganiseerd door herbergiers die bij vorst naarstig op zoek waren naar nieuwe klandizie, ontaardden veelal in drinkgelagen en feesten waar de moderne burgerman alleen maar van gruwde. Bovendien maakten de deelnemers onderling meestal afspraken (het beruchte 'parten en delen') over wie er mocht winnen, waarna de prijzen na afloop onderling gedeeld werden. Het tegengaan van die als 'sport' verkapte vorm van volksvermaak was een belangrijke drijfveer bij de oprichting van de nationale schaatsbond NSB.

Amateurs en profs

Opnieuw krijgt voorzitter Barnaart bij dit thema met de Britten van doen. Die hadden immers bij de oprichting van de NSA in 1879 de profs welwillend in hun gelederen opgenomen. Als koning Winter het toelaat, werden én worden er in Engeland jaarlijks onder auspiciën van de NSA twee kampioenschappen verreden: een voor profs en een voor amateurs. De geldprijzen worden door de bondsbestuurders

zelf ter beschikking gesteld.

Om de Britten niet nogmaals voor het blok te zetten, geeft Barnaart de Britse president Cunningham de gelegenheid om met een voor ieder acceptabel voorstel te komen. Aldus geschiedt. Het Congres gaat unaniem akkoord met het Britse voorstel om 'een wereldkampioenschap voor beroepsrijders in te voeren en de voorwaarden daarvoor nader vast te stellen'.²

Een geheel loze letter zou dit voorstel niet blijken te zijn. Hoewel het in de geschiedschrijving van het internationale schaatsenrijden vaak over het hoofd is gezien, is er – eenmalig! – in 1894 in Zwolle wel degelijk een officieel wereldkampioenschap hardrijden op de schaats voor profs gehouden, over de vier klassieke afstanden. De destijds beroemde Noorse prijsrijder Harald Hagen nam het daarbij op tegen de enige Friese kortebaanrijder met belangstelling voor langere afstanden: Marten Kingma.

Hoewel Kingma zich terdege ook op de langere afstanden had getraind, bleek hij de Noor alleen op de 500 meter te kunnen kloppen. De langere afstanden verloor hij met groot verschil. Van een wereldkampioenschap voor profs is sindsdien nooit meer iets vernomen. Het was de Friese prijsrijders meer dan duidelijk dat zij op langere afstanden niets in te brengen hadden tegen goed getrainde Scandinavische of Amerikaanse profs. En een officieel wereldkampioenschap kortebaan? Nee, daar moest vanzelfsprekend niemand wat van hebben, daar waar in 1892 aan het Scheveningse strand schaatsgeschiedenis werd geschreven.

Hoe nu verder?

De manier waarop in 1892 in Scheveningen bepaald werd hoe een wereldkampioenschap op de schaats verreden zou worden, zou uniek blijken te zijn in de sportwereld. Geen enkele andere snelheidssport kent immers een combinatie van korte en lange afstanden als format voor een wereldkampioenschap. Bij de eerste Olympische Winterspelen (in 1924 in het Franse Chamonix) werd bepaald dat er vijf Olympische titels te verdelen waren: vier op de afzonderlijke afstanden, plus een titel voor het combinatieklassement over de vier 'klassieke' afstanden. Omdat weinig rijders zich voor dit laatste klassement opgaven, verdween de Grote Vierkamp al in 1928 als Olympische discipline.

Met het toenemen van het belang van Olympische medailles kwam de status van de Grote Vierkamp in de schaatssport steeds meer in de verdrukking. De Internationale Schaats Unie (ISU) deed daar zelf aan

² *Deutscher Eissport* 2 (1892), nr. 2.

De 'façade de l'exposition' van de Internationale Sport-, Visscherij- en Paardententoonstelling in Scheveningen, ontworpen door architect Wilhelmus B. van Liefland (1857-1919). Bron: *Souvenir de Schéveninque et de l'exposition Internationale de sport, de pêche et de chevaux, juin-septembre 1892*. [S.l.]: 1892

mee door vanaf 1996 naast de klassieke wereldtitelstrijd ook jaarlijks een strijd om wereldtitels over afzonderlijke afstanden te organiseren. Het zogeheten allround-kampioenschap verloor daardoor snel aan prestige, vooral in landen waar de vierkamptraditie weinig geschiedenis kent.

Op dit moment wordt in de schaatswereld heftig gediscussieerd over de toekomst van de diverse schaatstoernooien. Met name de Grote Vierkamp, feitelijk alleen nog in Nederland en Noorwegen populair, staat daarbij zwaar onder druk.

Bronnen

Annema, Siebe, en Edman Bijlsma. *Koning Thialf. Jubileumuitgave ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de Koninklijke IJvereniging Thialf*. Leeuwarden: Friese Pers Boekerij, 2004.

Balbian Verster, Jan de. *De Amsterdamsche IJclub 1864-1914. Gedenkschrift bij het 50-jarig bestaan*. [s.l.: s.n.], [1915].

Breuker, Pieter. 'Sport aan zet. De "Internationale Sport-, Visscherij- en Paardententoonstelling" te Scheveningen (1892).' *de SPORTWERELD*, nr. 57-58 (najaar 2010): 35-55

Laer J. Czn, G.W.A. van. *Gedenkboek van den Koninklijken Nederlandschen Schaatsenrijdersbond bij het vijftig jarig bestaan, 1882 - 1932*. Amsterdam: [s.l.: s.n.], [1932].

Mulier, Willem. 'Iets over sport en over de Sporttentoonstelling te Scheveningen.' *Eigen Haard* 18 (1892): 459-462.

Souvenir de Schéveninque et de l'exposition Internationale de sport, de pêche et de chevaux, juin-septembre 1892. [S.l.]: 1892.

Travaglino, W. . *Verslag der Internationale Sport-, Visscherij- en Paarden-Tentoonstelling te Scheveningen van 1 Juni tot 2 October 1892*.

Nederlandsche Sport (augustus 1892) en *Deutscher Eissport* 2 (1892), nr. 2.